

SỰ PHÁT TRIỂN KINH TẾ VÀ VĂN HOÁ THỜI TRẦN (2 tiết)

Tiết 1

I - SỰ PHÁT TRIỂN KINH TẾ

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Giúp HS nắm được :

– Sau các cuộc kháng chiến quyết liệt chống quân Mông – Nguyên, Đại Việt phải trải qua nhiều khó khăn về kinh tế, xã hội.

– Nhờ những chính sách, biện pháp tích cực của vương triều Trần và tinh thần lao động cần cù của nhân dân ta, nền kinh tế, xã hội của Đại Việt được phục hồi và phát triển nhanh chóng ; văn hoá, giáo dục, khoa học – kĩ thuật đều đạt được nhiều thành tựu rực rỡ, quốc gia Đại Việt ngày một cường thịnh.

2. Về tư tưởng

Bồi dưỡng cho HS lòng yêu nước, yêu quê hương, niềm tự hào dân tộc, biết ơn tổ tiên.

3. Về kĩ năng

Giúp HS làm quen với phương pháp so sánh, đối chiếu các sự kiện lịch sử.

II - Những điều cần lưu ý

Bài *Sự phát triển kinh tế và văn hoá thời Trần* được học trong 2 tiết, GV nên lưu ý sắp xếp các mục cho phù hợp với thời lượng mỗi tiết. Trong tiết 1, theo cấu trúc của SGK, GV cần lưu ý đến những nguyên nhân làm cho nền kinh tế (nông nghiệp, thủ công nghiệp, thương nghiệp) phát triển và những biểu hiện của sự phát triển đó. Về nguyên nhân của sự phát triển kinh tế thời Trần, GV cần nêu được tác dụng tích cực của các chính sách khuyến khích sản xuất, đẩy mạnh khai hoang, mở rộng diện tích sản xuất của nhà Trần. HS cũng cần biết rằng : ruộng đất khai hoang thời Trần được mở rộng gồm cả hai bộ phận : *ruộng đất công* ở làng xã và *ruộng đất tư*, nhất là ruộng đất tư của quý tộc, vương hầu (được gọi là *điền trang*). *Điền trang* có từ thời Trần, do chủ trương của nhà nước cho phép các vương hầu, quý tộc, phò mã chiêu tập nông dân không có

ruộng đi khai hoang, lập điền trang. Loại ruộng đất khai hoang này thuộc quyền sở hữu của vương hầu, quý tộc.

Thái ấp là bộ phận ruộng đất mà nhà Trần phong cho, vương hầu, quý tộc và họ không có quyền sở hữu tư nhân, nhìn chung chỉ được hưởng một đời, nhà nước có thể tước của người này ban cho người khác. Thái ấp có khá nhiều ở thời Trần. Cho đến nửa cuối thế kỉ XIV, sự tồn tại của thái ấp chưa gây ảnh hưởng xấu đến sự phát triển của nền kinh tế.

Về tình hình thủ công nghiệp thời Trần, cần chú ý đến sự phát triển mạnh mẽ của thủ công nghiệp và thương nghiệp, nhất là sự phát triển của nhiều ngành, nghề, làng thủ công nghiệp.

Về mục 2 – Tình hình xã hội sau chiến tranh, cần giúp HS nhận thức được sự phân hoá mạnh mẽ trong xã hội, tính đẳng cấp sâu sắc, nhất là tầng lớp quý tộc, vương hầu nhà Trần có nhiều đặc quyền, đặc lợi và tầng lớp thấp kém nhất trong xã hội là nông nô, nô tì, đưa đến đặc điểm của nhà nước thời Trần là nhà nước quân chủ quý tộc.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

Tranh ảnh đồ gốm thời Trần.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

Có nhiều cách, tùy mỗi GV, song dù cách nào cũng nên có sự liên hệ giữa bài học trước với nội dung bài mới. Ở bài này, GV có thể mở đầu như sau : Các cuộc xâm lược của nhà Nguyên đã để lại nhiều hậu quả nặng nề cho quốc gia Đại Việt. Sau các cuộc kháng chiến chống Mông – Nguyên thắng lợi, nhà Trần làm gì để khắc phục hậu quả của chiến tranh và kết quả của các chính sách đó đối với tình hình kinh tế - xã hội ra sao. Đó là nội dung bài học mới.

2. Dạy và học bài mới

Ở mục 1 - Tình hình kinh tế sau chiến tranh, GV trình bày và phân tích một số chính sách của nhà Trần trong nông nghiệp (theo SGK) ; sau khi giảng về nội dung kinh tế nông nghiệp sau chiến tranh, GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi trong SGK. Tiếp đó, GV trình bày cho HS thấy được các hình thức sở hữu ruộng đất ở thời Trần, nêu nhận xét về tình hình ruộng đất thời Trần (trước nửa cuối thế kỉ XIV) có tác dụng góp phần phát triển kinh tế nông nghiệp.

Tiếp đó, GV giảng đến tình hình thủ công nghiệp và thương nghiệp. Sau cùng là sơ kết mục 1, GV chốt lại những ý chính đã giảng để HS dễ nắm, rồi chuyển sang mục 2 – *Tình hình xã hội sau chiến tranh*.

Ở mục này, GV trình bày theo nội dung trong SGK và nhấn mạnh đến đặc điểm tình hình xã hội thời Trần là sự phân hoá xã hội mạnh mẽ và ngày càng sâu sắc, đưa đến đặc điểm của bộ máy nhà nước thời Trần là mang tính đẳng cấp sâu sắc và là nhà nước quân chủ quý tộc.

Cuối cùng, GV sơ kết toàn bài, nhắc lại những kiến thức cơ bản đã giảng ở các mục.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– *Câu 1*, cần nêu được những biểu hiện mới qua sự phát triển của thủ công nghiệp và thương nghiệp.

– *Câu 2*, chú ý làm rõ sự phân hoá xã hội sâu sắc ở thời Trần, nhất là sự phân hoá về đẳng cấp.

V - Tài liệu tham khảo

GV có thể sử dụng đoạn trích sau đây để minh hoạ cho những chính sách tích cực của nhà Trần nhằm phát triển kinh tế :

"Nhà Trần ý thức được rằng muốn bảo vệ mùa màng, nhà cửa, tính mạng một cách ổn định lâu dài phải có quy hoạch đắp đê quy mô theo cả dòng sông. Vua Trần đặt cơ quan hà đê, có chánh sứ, phó sứ phụ trách việc đê điều ở các lộ, phủ. Đắp đê để giữ nước gọi là *đê quai vạc*, đắp suốt từ đầu nguồn cho tới bờ biển để ngăn nước lũ tràn ngập. Đắp đê quai vạc bắt đầu từ đó.

Đây là một công việc quan trọng, một bước ngoặt to lớn trong lịch sử thủy lợi nước ta. Nhà nước trực tiếp tổ chức đắp đê trên các triền sông, có cơ quan chuyên trách chỉ đạo và quản lý đê điều. Triều đình đã bỏ ra một số tiền không ít để chi tiêu cho công trình vĩ đại này. Đắp đê ngăn nước mặn, công cuộc xây dựng thủy nông cũng được nhà Trần chú ý".

(Dẫn theo *Đại cương lịch sử Việt Nam*, Tập I, Sđd, tr.204, 205).